

Megjelenik minden hónap 10-ikén, legalább is 2¹/₂ nagy nyolczadrét ivnyi tartalommal; időnként fametszetű ábrákkal illusztrálva.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY.

HAVIFOLYÓIRAT

KÖZÉRDEKŰ ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

E folyóiratot a társulat tagjai az évdíj fejében kapják; nem tagok részére a 30—33 ívből álló egész évfolyam előfizetési ára 5 forint.

XIII. KÖTET.

1881. MÁJUS

141-ik FÜZET.

XII. VÉDEKEZÉS A FILLOKSZÉRA ELLEN

ÉS AZ AMERIKAI SZŐLŐFAJOK.

(Befejezés.)

4. *Amerikai szőlőfajok.*

Az utolsó védelmi eszköz a fillokszéra ellen az ellentálló amerikai fajok művelésében áll. Sőt sokan ezt tartják az egyetlen menedéknek, a melyhez a fillokszéra-sújtotta szőlősgazda egyáltalában még folyamodhatik.

A legelső, ki arra figyelmeztetett, hogy bizonyos amerikai szőlőfajok a fillokszéra támadásainak ellentállani képesek, Laliman francia szőlőbirtokos volt. Laliman úr szenvedélyes ampelografus lévén, Bordeaux mellett fekvő birtokán már évek óta különféle amerikai szőlőfajokat tenyésztett* és meglepetéssel tapasztalta, hogy azok a fillokszéra által elpusztított vagy pusztulófélben levő szőlőtőkéknek közepette is pompásan és erőteljesen tovább díszlenek. Ezt a fel tűnő jelenséget Laliman úr már 1869-ben a francia mezőgazdáknak Beauneban tartott kongresszusán közölte és már akkor rámutatott arra a lehetőségre, hogy azok az addig jóformán ismeretlen és semmibe sem vett amerikai szőlőfajták esetleg arra lehetnek hivatva, hogy a fillokszéra által tönkretett európai szőlőket helyettesítsék.

Ez a közlemény képezte a fillokszéra-ügyben kiinduló pontját annak az immár nagy mértékű öltött mozgalomnak, mely elvette minden fillokszéra-pusztító szert s lemondva minden irtási kísérletről, összes reményét az ellentálló amerikai szőlőfajokra építi. A szőlősgazdák tulnyomó része Laliman közlését eleinte meglehetősen csekély figyelemre méltatta. Csak miután Riley amerikai állami entomologusnak Amerikában tett észleletei megerősítették, és különösen miután a fillokszéra-rovar felfedezője, Planchon tanár 1873-ban az amerikai szőlőfajokat eredeti hazájokban tanulmányozta s azoknak ellentálló képességét ott a helyszínén konstatálta, kezdett

* E miatt sokan vádolják is, hogy ő volt azok egyike, a kik a fillokszerát Európába legelőször behurczolták.

a figyelem mind nagyobb mértékben az új világrész eme termékei felé fordulni.

Sajátságos tünemény, hogy míg Európában, Észak-Afrikában és Nyugat-Ázsiában mindenütt csak egy és ugyanaz a szőlőfaj, a *Vitis vinifera* tenyészik, és úgy a vadon termő szőlő, mint a számtalan művelt fajta mindenütt csak ehhez az egy botanikai fajhoz tartozik, addig az új világrészben a szorosabb értelemben vett *Vitis*-nemet több önálló vad faj képviseli. E fajok már Amerika őserdeiben is nagy hajlandóságot mutatnak a válfaj-képződésre; de mintegy 100 év óta, mióta e vad fajok egynémelyikét az ember rendszeres művelés alá vette, az amerikai szőlőfajták száma rohamosan növekedett és napról napra növekedik. Már eddig is annyi sok ott a részint önmagától támadt, részint mesterséges úton létrehozott szőlőfajta, hogy azoknak felismerése, osztályozása, származásuknak kipuhatólása egész külön ampelografiai apparátust és tanulmányozást igényel. Van még most is nem egy olyan fajta, a melynek viszonya az ismert amerikai vad szőlőfajokhoz még nincsen tisztába hozva.

Legalaposabban és legbehatóbban tanulmányozta az amerikai szőlőfajtákat Planchon, montpellier-i tanár.

Planchon az egész *Vitis*-nemet két főcsoportra — *Muscadinia* és *Euvtis* — osztja.

Az első csoportot csak egy faj, a *Vitis rotundifolia* képezi, mely valamennyi többi *Vitis*-fajtól legtávolabb áll és venyigéinek kemény fája, hosszában nem vonalas kérge és más sajátságok által feltűnően különbözik. Gyümölcse kevés bogyójú apró gerezdeket képez; a közép nagyságú bogyók nem egyszerre érnek s érés után lehullanak. Leginkább a déli államokban honos faj, melynek legismeretebb válfaja a *scuppernong*, de a melynek a fillokszéra ellen nem igen vehetjük hasznát. Nem használható ugyanis sem direkt termelésre, sem alanynak nemes fajaink beoltására. A direkt termelésre alkalmatlanná teszi az a különös sajátsága, hogy érett bogyóit elhullatja, de még inkább az a körülmény, hogy az eredeti hazájában állítólag bőven termő faj az európai klíma alatt alig terem nagy ritkán valamit s azt a keveset sem képes megérlelni. Alanyának azért nem való, mert a belé oltott szőlővesszők nem fogamznak meg*; pedig a fillokszérának tökéletesen ellentáll s gyökerén eddig még éppen nem találtak fillokszérát, sőt a jellemző levélgubacsokat is, melyeket az élősdű rovar a legtöbb amerikai szőlőfaj levelein elő szokott idézni, rajta még csak igen ritkán észlelték.

* Hasonlóképpen nem fogadja be a szőlőoltványokat, de a fillokszérát sem táplálja a dísznövény gyanánt nálunk is igen elterjedt *Ampelopsis quinquefolia*.

A többi amerikai szőlőfaj mind a második csoportba, a valódi szőlők — Euvitis — csoportjába tartozik. Egy részük még most is csak vadon fordul elő s egyelőre inkább csak theoretikus érdekekkel és értékkel bír. Ilyenek: *Vitis candicans*, *monticola*, *rupestris*, *Berlandieri*, *cinerea*, *cordifolia* stb.

Más részüket azonban a kultúra már meghódította és ezek a fajok azok, a melyek a fillokszérával küzdő szőlősgazda végső menedékét képezik, s melyek ennél fogva gyakorlati szempontból különösen figyelemre méltók. E fajok: *Vitis labrusca*, *aestivalis* és *riparia*.

Lássuk tehát ezeket kissé közelebbről.

A *Vitis labrusca* főjellemvonásait képezik az alsó lapjukon gyapjas vagy legalább is sűrű pehelyzettel borított levelek, a folytonos indaképződés* s a nagyszemű bogyók, melyeknek sajátos rókaszagú (foxy) ízök van. Valamennyi amerikai faj között ez áll legközelebb a mi európai szőlőnkhez, nemcsak külső bélyegeinél, hanem annál fogva is, hogy a fillokszérával szemben csak csekély ellentálló képességet bír kifejteni. Számos válfajai, melyek közül felemlíthetők: Catawba, Izabella, Concord, Israëlla, Martha, North Carolina, Diana, Maxatawney, Perkins, Ives Seedling stb., és melyeknek egynémelyike, mint pl. az Izabella, Európában már több évtized óta el van terjedve, — többnyire mind szenvednek a fillokszérától. Magát a Concord fajtát, melyet eleinte az ellentálló fajok közé soroztak, és mely Amerikában állítólag most is ellentáll, Franciaországnak fillokszérés területein ugyancsak pusztulni láttam.

A *Vitis aestivalis* főbélyegei a következők: a levelek többnyire karélyosak és fiatal korukban mindkét lapjukon meglehetősen sűrű vörhenyes pehelyzettel vannak borítva; később felső lapjukon többé-kevésbé csupaszokká válnak, alsó lapjukon pedig az erezen sűrűbben vagy ritkábban elhelyezett egyes apró pehelycsomócskák maradnak meg; a fürtök bogyói aprószeműek és 2—3 magot tartalmaznak; a magvak tompa végén élesen kiváló középmó emelkedik. Gyökereit a fillokszéra elég nagy számmal szokta ellepni, de nincsen semmi ártalmára. A levélgubacsok nem gyakoriak.

Minthogy e faj, gyümölcsének izére nézve, a mi európai szőlőnkhez leginkább közeledik és nevezetesen bogyóinak nincs meg az a kellemetlen mellékíze, mely a Labrusca-fajtáknak oly kirívó sajátága, — az Aestivalis-fajtáknak a direkt termelésre nézve kiváló

* A szőlőindák vagy szőlőkacsok ugyanis úgy vannak a venyigén elhelyezve, hogy minden rügy átellenében egy-egy inda foglal helyet. A többi fajnál rendszeren minden két, indával bíró rügyre egy harmadik rügy következik, melynek nincs megfelelő indája; ez a szakgatott indaképződés.

fontosságuk van. Már most is ismerünk oly fajtákat, a melyek elég jó középminőségű vörös bort adnak. Az Aestivalis-fajták általában mind fekete szőlőt teremnek és többnyire későn érnek; közös jellemvonásuk még az is, hogy mint sima vesszők, rendszeren nehezen gyökeresednek s azért leginkább csak döntés vagy oltás által szaporíthatók. A nevezetesebb fajták: Cunningham, Herbemont, Rulander, Black July, Norton's Virginia és Cynthiana. De a legbecesebb valamennyi között a Jacquez. Ez a haragos zöldlevelű szép fajta, mely nem oly nehezen gyökeresedik, mint a többi, még aránylag a legbővebben terem és vállas nagy fürtjei még aránylag a legjobb bort szolgáltatják. Montpellierben láttam egy 4 éves Jacquez-táblát, mely úgy meg volt rakva terméssel, hogy egy tőkén átlag 4—5 kilogramm szőlő lehetett, és hogy ekkora termés egy hektáron felületes becslés szerint 60—70 hektoliter bort adott volna.

A *Vitis riparia* levelei többnyire 3—5 karélyuak és szabálytalanul csipkézettek, csupaszok vagy kissé szőrösek, de soha sem pelyhesek; apró bogyói rendszeren savanykásak és 1—2 tompahegyű magot tartalmaznak; a venyigék indaképződése szakgatott; a fillokszéra gyökerein rendszeren csak kevés számmal fordul elő, hanem inkább a leveleken tartózkodik s azokon, kivált egyes fajtáknál, nagymennyiségű levélgubacsot idéz elő.

E szőlőfaj változatai csaknem kivétel nélkül mind igen silány és alig élvezhető termést adnak s azért direkt termelésre nem igen használhatók; de annál kitünőbb alanyokat szolgáltatnak európai nemes fajaink beoltására. Szaporításmódjuk is igen könnyű, mert ellentétben az Aestivalis-fajtákkal, mint sima vesszők, általában igen könnyen gyökeresednek. A leginkább tekintetbe veendő négy főfajta: Riparia sauvage, V. Solonis, Clinton és Taylor. A három előbbi kizárólag csak alanynak használtatik; az utóbbit némelyek, különösen B l a n k e n h o r n, direkt termelésre is ajánlják és fehér borát dicsérik. A mit Blankenhorn karlsruhei borászati intézetében Taylor-bor címre alatt előmbe adtak, azt valóban elég kellemes, savanykás, könnyű fehér bornak találtam.

Az imént felsorolt három szőlőfajnak művelés alá vett tiszta fajtáin kívül van még számos hybrid, vagy bizonytalan származású amerikai szőlő. A hybrid-alakok túlnyomó része a *Vitis labrusca* vagy *vinifera* kereszteződése által jött létre; ennek következtése aztán, hogy nagy részük nem bír a fillokszérának ellentállani, és hogy minél több rész van bizonyos hybrid fajtában e két ellent nem álló faj valamelyikéből, annál hamarabb szokta azt a veszedelmes gyökértetű tönkretenni.

Vannak azonban az ismeretlen ősektől származó fajták között

A nehezen gyökeresedő sima vessző mind a két esetben eleinte a gyökeres alanytól kapja táplálékát s csak később saját gyökerei útján; ekkor pedig már nem baj, ha a gyökeres alany a fillokszéra támadásai következtében egészen tönkre is megy.

Mindabból, a mit a fennebbiekben az amerikai szőlőkről előadtam, úgy hiszem eléggé ki lehet venni, hogy mit tartsunk az újvilági szőlőfajokról általában, és hogy mit várhat azoktól különösen az európai szőlőmivélés. Az amerikai szőlőfajok ügye Európában jóformán még most is csak a kísérletezés stádiumában van ugyan, de az eddig megejtett kísérletek és szerzett tapasztalatok már is a legjobb reményekre jogosítanak s meg van adva általuk a lehetőség, hogy oly fillokszérás helyeken, a hol sem a homoktalajban való mivélés, sem az elárasztás nem alkalmazható, a szénkénnel való gyéritő eljárás pedig nem fizeti ki magát, — a szőlőmivélést mindamellert tovább folytathassuk.

Ne képzeljük azonban, hogy az ellentálló amerikai szőlőfajok tenyésztésével ekként az egész fillokszéra-kérdés nehéz problémája meg van oldva. Attól még igen távol vagyunk. Évek munkája, hosszas elméleti és gyakorlati tanulmányozás kell ahhoz, a míg azok az amerikai fajok a mi klimánk alatt egészen meghonosodnak, talajviszonyainkhoz tetjesen alkalmazkodnak, a míg kiismerjük az egyes fajoknak leginkább megfelelő mivélés-módokat, a míg megtudjuk, hogy az oltásnál mely hazai fajnak melyik amerikai alany felel meg legjobban stb.

Mindezeket és még számos más ezekkel összefüggő kérdéseket hazánkban első sorban az országos fillokszéra-kísérleti állomás van hivatva eldönteni, a melynek kísérleti telepein az amerikai szőlőfajok beható kísérletek, megfigyelések és tanulmányok tárgyát fogják képezni.

Itt fog majd kiderülni, hogy miként viselik magukat ezek az idegen világrész termékei a mi hazai viszonyaink között, és hogy mennyiben számíthat azokra a fillokszéra által megtámadott s pusztulással fenyegetett magyar szőlőmivélés. A Franciaországban tett tapasztalatok minden esetre arra a több mint valószínű feltevésre jogosítanak, hogy az ellentálló amerikai szőlőfajok nálunk is ki fogják állani a tűzpróbát, és hogy akár direkt termelésre, akár nemes hazai fajaink beoltására idővel mi is jó hasznukat fogjuk vehetni.

DR. HORVÁTH GÉZA.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.